

BRUTSELLYOZ KASALLIGINING ETIOLOGIYASI VA TARQALGANLIGI

Safarov Sh.B., Qurbonov A.B., Rasulov Sh.M.

Toshkent davlat tibbiyot universiteti Termiz filiali Mikrobiologiya, jamoat salomatligi, gigiyena va menejment kafedrası

O‘zbekiston, Termiz shahar

Dunyoning ko‘pgina mamalakatlarida brutsellyoz bilan kasallanish sezilarli iqtisodiy va ijtimoiy zarar keltiruvchi keng tarqalgan kasallik xisoblanadi.

Brutsellyoz infeksiyasi deyarli butun dunyoda tarqalgan bo‘lib, endemik tumanlarda kasallanish darajasi 0,01 dan 200 va undan ortiq ko‘rsatkichlar oralig‘ida saqlanib qolmoqda.

Keyingi yillarda O‘zbekiston Respublikasida qator virusli va bakteriyali yuqumli kasalliklarning sezilarlik darajada kamaytirilishiga, ayrimlarining esa butunlay yo‘qotilishiga erishildi. Lekin, brutsellyoz kasalligi tibbiyot fani va amaliyoti uchun dolzarbligicha qolmoqda. Chunki bu kasallik an’anaviy tarzda ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan o‘ziga xos mavqega ega bo‘lib, hayvon va inson organizmida infeksiyon jarayonning surunkali tus olishi bilan xarakterlanadi va uning bu xususiyati tufayli hayvonlar doimiy faol infeksiya manbaiga, uning mahsulotlari esa kasallikni yuqtirish omiliga aylanib, epizootik jarayon uzluksizligini ta’minlovchi asosiy vosita bo‘lib qoladi

Tadqiqot maqsadi. Brutsellyoz kasalligining etiologiyasi va epidemiologiyasini tahlili qilish.

Tadqiqot materiallari va usullari. Respublika SEO va JSXning brutsellyoz bilan kasallanishi bo‘yicha rasmiy hisobotlari va epidemiologik tekshiruv kartalari. Ushbu ilmiy ish bajarilishida epidemiologik va statistik usullardan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari. Etiologiyasi: Brutsellyoz qo‘zg‘atuvchisi brutsella oilasiga mansub, bakteriyalar guruxiga kiradi. Ular dumaloq yoki tayoqchasimon, polimorfli bo‘lib, kattaligi 0,3-0,5 dan 0,6-2,5 mkm ga teng, spora xosil qilmaydi, kam xarakatchan, gram manfiy bo‘yoqda bo‘yaladi.

Brutsellalar tashqi muxitga chidamlidir, ular o‘z xayot davrida 10 dan 45 kungacha, yog‘da 25 – 67, pishlog‘da 14 – 45, go‘shda 14 – 25, suvda 5 – 150, quruq tuproqda 45, nam tuproqda 75 kungacha ipakli materiallarda 3 – 4 oygacha tirik saqlanadi. Eng yaxshi ozuqa muxiti bo‘lib, jigar bulyoni va jigar agari hisoblanadi. Muzda va qorda 2-4 oygacha yashaydi.

Suyuq oziqalarda 60 °S da 30 daqiqa qaynatilganda darxol xalok bo‘ladi. Kimyoviy moddalar: 2% fenol, 1% kreolin, 1 – 5 % xlor oxagi, 0,5-1% lizol, 0,2% formalin va 0,5 – 1% xloramin brutsellalarga bakteritsit tasir etib, bir necha daqiqada nobud qiladi.

Brutsellyoz kasalligini odamda va hayvonlarda brutsella deb nomlanuvchi birlashgan bakteriyalar keltirib chiqaradi. Hozirda bularni 6 turi mavjud:

1. Brusella mellitensis – mayda shoxli xayvonlarda kasalikni keltirib chiqarib 3 xil biovardan iboratdir.
2. Brusell abortus – yirik shoxli xayvonlarni zararlantirib 9 xil biovardan iborat.
3. Brusella ovis – zotdor qo‘chqorlarni zararlantiradi.
4. Brusell suis – cho‘chqalarni shikastlantirib 5 xil biovardan tashkil topgan.
5. Brusella canis – itlarni kasallantiradi
6. Brusella neotomis – cho‘l kalamushlarni kasal qilib ularning kishilarni uchun patogengligi hozirgacha aniqlanmagan.

Epidemiologiyasi. Brutsellyoz zoonozlar guruhiga mansub. Kasallik tashuvchisi bo‘lib qishlok ho‘jalik hayvonlari hisoblanadi (echki, kuy, sigir, chuchka, tuya). Odam uchun patogen mikroob.

Bunda kasallik juda og‘ir, qaytalanuvchi va asoratli kechadi. Kasalga chalingan hayvonlar mikroblarni siydik, axlat orqali va sut bilan ajratadilar. Qora oqsoq bilan og‘rigan hayvonlar ko‘pincha bola tashlaydi. Bundan tashqari zootexniklarda, veterinar va laboratoriya xodimlarida yuqish xavfini axamiyati katta.

Brutsellyozning epidemiologiyasida professional omil katta ahamiyatga ega. Kasallikni yuqishiga moyil bo‘lgan xodimlar bu chorvachilik bilan shug‘ullanuvchi va shu soxa bo‘yicha ishlovchilarda ko‘p bo‘ladi.

Respublikada oxirgi 10 yil mobaynida kasallikni taxlil qilish shuni ko‘rsatdiki, shahar aholi orasida 30 – 35 %, qishloq aholisi orasida 65 – 75% hollarda o‘chraydi (Toshkent, Jizzax, Sirdaryo viloyatlaridan tashqari) Bu viloyatlarda brutsellyoz shahar aholisi orasida qishloq aholisiga nisbatan 2 – 2,5 baravar ko‘proq qayt qilingan. Kasallikning shahar aholisi orasida ko‘proq uchrashiga sabab – bu yerda malakali shuningdek maxsus shifoxonalar babrpo etilganligidir.

Respublikamizda brutsellyoz bilan kasallanish erkaklar va ayollar orasida uchrab tursada, lekin erkaklar orasida tez-tez ko‘zatiladi, chunki chorvachilikda asosan erkaklar mehnat qilinadi.

Xulosa. Brutsellyoz kasalligidagi profilaktika ishlari sanitariya-veterinariya tadbirlarining xarakteriga bog‘liq. Faqat uy hayvonlari orasida brutsellyozga qarshi samarali chora-tadbirlar o‘tkazilsagina, odamlar orasida kasallanishning oldini olishga muvaffaqiyatli erishiladi.

